

Batsányi János összes művei. Sajtó alá rendezte Keresztury Dezső és Tarnai Andor. I. Versek. Bp. Akadémiai Kiadó, 1953. 591 l.

A vastag opusz előtt nincs előszó; amint a könyvet kinyitjuk, BATSÁNYI JÁNOS FÜGER-féle, lenyűgözően szép arcképével találjuk szemben magunkat, aztán a versei következnek. A kiadók, akik annyi idejüket áldozták ennek a költőnek, majd csak a versek után, s ott is szigorúan a kiadások történeténél és a versek megértéséhez és értékeléséhez szükséges jegyzeteknél maradnak. Az író így beszél önmagáért; de a kutatónak, az érdeklődőnek minden elképzelhető segítséget megadnak, hogy elmondja róla, amit ők valószínűleg jobban elmondanának, ha nem korlátozták volna szerepüket a legnehezebb feladatra.

Aki a kritikai kiadások új szabályzatát ismeri, tudja, hogy egységes elvek szerint készülnek. Abban, ahogy ezeket az elveket a kiadók keresztülvizsik, mégis lehetnek egyéni különbségek. Még annak is, aki nem olvassa el a bőséges jegyzetanyag minden sorát (pedig érdemes, mert ebből az életrajz és a korrajz nagy részletességgel bontakozik ki), feltűnhetik, hogy milyen tüzetességgel és alaposággal, milyen szigorú mérlegelés eredményeképpen alakult ki a versek valószínű időrendje, a munka történeti csontváza. Ugyanezek a tulajdonságok kellenek a szövegkritikához is, amely a vázlatokat, a terveket végigkíséri a cenzor szeszélyes „vasmarkán” keresztül a végleges formáig vagy a kiadásig.

Azok az érdekes kísérletek, amelyeket egy új stílustörténet megalapozói a különböző fogalmazványok összehasonlításával folytatnak, még csak emelik a BATSÁNYI-kötet kiadójának abbéli érdemét, hogy a szöveg minden módosulását feltűntetik és magyarázzák. Finom érzékük van azok iránt a ciklusalkotó törekvések iránt, amely mindig jellemzi a „nagyvonalú” költőt. Nagyon érdekes, amit a „Kufsteini elégiák”-ról, az *Árpád-eposz* csonkjáról, a „Várna és Mohács”, „A magyar költő idegen, mессze földön” cím alatt mondanak. A ciklikus törekvést még jelentősebbé teszi az, hogy a fogságok, a száműzetés, a menekülési kísérletek szétzilálták a költő írásait szünetjelekkel és váratlan modulációkkal szaggatták meg élete harmóniáját; s így minden, ami a folytonosság javára lehet, sokszoros becsű számunkra.

Ezért értékes a szövegközlés második csoportja is, ahol az idegen nyelvű verseket — latin, német, francia költeményeket — foglalták össze a kiadók BATSÁNYI-mál. Ezek a — sokszor taktikai szükségletből eredő — versek valamelyes híd üresnek látszó korszakok fölött. BATSÁNYI sokoldalú irodalmi ismereteit, az eddiginél sokkal tágabbnak mutakozó világképét is illusztrálják. Német mintái (HERDER, KLOPSTOCK) mellett spanyol emigráns sorstárs verse is hat rá, a Juan Melendez VALDESÉ és egyik széljegyzetében LAMARTINE-t is említi: nem maradt hát el annyira az időtől, mint sokáig hitték és hangoztatták. Most már meg lehetne írni BATSÁNYI világirodalmi vonatkozásait,¹ megadva ebben az írásban OSSZIÁNNak azt a helyet, amely megilleti. A kiadók helyesen tették, hogy az OSSZIÁN-fordításokat, ezeket a prózai költeményeket (harmadik csoportként) közvetlenül a versekhez kapcsolták.² Mindebből az is kiderül, hogy BATSÁNYI-nak köze van a magyar romanticizmushoz is

Az ossziáni „romantika” BATSÁNYI egyik nagy szerelme, de persze nem olyan forró, mint a haladásért és az emberi jogokért való nagyon megalapozott, nagyon korszerű és nagyon következetes rajongása. Műveinek, világnézetének és politikai meg-

¹ Egészítsük ki a mondottakat azzal, hogy BATSÁNYI az egyik legelső lírikusunk, akit idegen nyelvre fordítottak, amint azt 1940-ben kimutattuk (*Batsányi ismeretlen olasz fordítása*. Irodalomtörténet, 1940).

² Az OSSZIÁN-kultusz zenei vágyányáról a kiadásban is szó van (550. l.) FÁBIÁN Gábor egy mondása alapján. Vö. *The Culmination of the Hungarian Ossian-Cult*. A Philological Miscellany presented to Eilert Ekwall. Studia Neophilol. (Uppsala), 1941.

győződésének árnyalatát kiadói nagy pontossággal és finomsággal fejezik ki. Így világosan látjuk helyét a magyar politikai reformtörekvések történetében, sokkal világosabban, mint eddig. Látjuk, mi ebben életének függvénye és mi a természetében rejlő, alig módosuló mag.

De ugyancsak forró honvággy hevíti a „hatalmas és felséges magyar nyelv” után is (350. l.). Abban, a ma szinte érthetetlennek tűnő, elkeseredett harcban, amit BATSÁNYI korában helyesírásért, szóhasználatért, nyelvújításért vívtak ősünk, megvan a maga pontos helye, mint a politikában. Nem csoda, hiszen művésze a nyelvnek, s ez bizonyos fokig „fölfedezés”, amit ennek a kiadásnak köszönhetünk. A néhol kicsit száraz magyar tizenketteseket itt arányosan ellensúlyozzák kitűnő jambusok, ihletett görög—római versszakok, sőt egészen modernül ható szabad vers is. Merész és csengő rímek („Tiról-barátiról”, 1795), lüktető ritmusok dicsérik a költőt, akiből még sokkal több lehetett volna, ha ránk hagyhatta volna mindazt, amit írt. Ebben a szép, rendezett együttesben stílusának ízléses realizmusa is jól érvényesül, — mintha ő lenne a mérleg nyelve a túlfinomult KAZINCZY s a helyenként naturalisztikus CSOKONAI között.

HANKISS JÁNOS